

Розділ 2

Актуальні питання розвитку фінансів, обліку і аудиту

УДК 658.152

Тридід О. М.

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто сучасний стан інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств в Україні. Визначена тісна взаємозалежність між впровадженням інноваційних ідей та їх інвестиційною підтримкою. Охарактеризована провідна роль збалансованої державної політики у активізації інноваційно-інвестиційних процесів на українських підприємствах.

Ключові слова: інновації, інвестиції, джерела фінансування, витрати на науку.

Постановка проблеми. У сучасному світі якість управління інноваційними процесами стала визначальним фактором конкурентоспроможності виробничого процесу на підприємствах. Через непослідовність у проведенні науково-технологічної та інноваційної політики в Україні закріплюються тенденції до технологічного відставання від розвинених країн світу. Наслідком цього стає зниження конкурентоспроможності національної економіки, гальмування розвитку високотехнологічних галузей промисловості, падіння кваліфікованості робочої сили. Це зумовлює зростання загроз національній безпеці, подальше відставання України від економічно розвинених країн світу та перетворення її у ресурсний придаток країн-лідерів.

Сьогодні активізація інвестиційно-інноваційної діяльності є одним з головних факторів зростання української економіки. Але, зважаючи на наслідки економічної кризи, розлад фінансово-кредитної системи (у 2010 р. кредити банків, як джерело фінансування інвестицій, зменшилися на 41 % у порівнянні з аналогічним періодом 2009 р.), гостру напруженість суспільного життя та враховуючи брак вільних фінансових ресурсів, дослідження проблем такого напрямку діяльності підприємств і пошук шляхів їх вирішення є дуже актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світовий досвід сформував певну систему знань про теоретичні засади, закони і принципи інвестування в інноваційні процеси, їх розкрито в наукових працях таких дослідників, як І. Бланк, М. Гаман, А. Гальчинський, М. Денисенко, О. Лапко, А. Пересада, П. Харів, С. Покропивний, С. Ілляшенко, Дж. Кейнс, В. Шарп, Й. Шумпетер та ін.

Мета дослідження. Сьогодні без інвестиційної підтримки з боку держави

вітчизняного виробника при реалізації ним інноваційних проектів переведення економіки на інноваційний шлях є нереальним. Інвестиції з боку держави повинні бути спрямовані переважно в інноваційні проекти, тобто діяльність підприємств всіх секторів економіки повинна базуватися на інноваційно-інвестиційних основах. З огляду на це, метою статті є аналіз інноваційно-інвестиційних процесів на підприємствах України та визначення пріоритетних напрямів державної підтримки інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Низький рівень обсягів фінансових ресурсів, які спрямовують в інноваційну сферу – найактуальніша перепона розвитку нововведень сьогодні. Упродовж останніх років фінансування інноваційної діяльності не перевищувало 1 % ВВП, що свідчить про обмеженість коштів на фінансову підтримку інноваційного процесу [1, с. 260].

Для того, щоб створити і ефективно використовувати потенціал інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств України, необхідно сформувати на державному рівні систему ефективного стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності, а саме: забезпечити стабільну законодавчу базу; відновити кредитування; розробити систему мотивацій для національного та іноземного інвестора, в першу чергу, за рахунок податкових пільг; комплексно задіяти всі можливі державні механізми регулювання, які пов'язані податковою, бюджетною, грошово-кредитною, амортизаційною та митною політикою, вдосконалюючи правове регулювання у кожній з цих сфер. Згідно до ст. 3 Закону України «Про інноваційну діяльність» [2], головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції.

Таблиця 1

Капітальні інвестиції за джерелами фінансування 2008-2010 рр. [3]

	Використано капітальних інвестицій						Абсолютне відхилення, млн. грн. 2010/2009 рр.
	у фактичних цінах, млн. грн.	у % до загального обсягу	у фактичних цінах, млн. грн.	у % до загального обсягу	у фактичних цінах, млн. грн.	у % до загального обсягу	
	2008 рік		2009 рік		2010 рік		
Всього	272074,1	100,0	192878,0	100,0	189060,6	100,0	-3817,4
у т.ч. за рахунок							
коштів державного бюджету	15402,9	5,7	8360,8	4,3	10952,2	5,8	2591,4
коштів місцевих бюджетів	12498,0	4,6	5914,5	3,1	6367,7	3,4	453,2
власних коштів підприємств та організацій	161277,2	59,3	127435,4	66,1	114963,6	60,8	-12471,8
кредитів банків та інших позик	42981,0	15,8	25587,5	13,3	23336,2	12,3	-2251,3
коштів іноземних інвесторів	8087,0	3,0	8209,4	4,2	4067,7	2,1	-4141,7
інше	31828	11,6	17370,4	9,0	29373,2	15,6	12008,3

Згідно даних табл. 1 у 2010 р. інвестиції в українські підприємства зменшилися, у порівнянні з 2009 р. зменшення склало 2 %, з 2008 р. (до кризовим періодом) – 31 %. Притік іноземних інвестицій зменшився на 4,1 млрд. грн., що є меншим на 8 % ніж у 2009 р. та на 46 % у порівнянні з 2008 р. Позитивним є збільшення інвестицій за рахунок державного бюджету на 2,6 млрд. грн. (у порівнянні з 2009 р. збільшення

склало 31 %), але дане джерело інвестування у загальній структурі має одне з найменших значень (5 %), що свідчить про відсутність значного впливу на збільшення загального обсягу інвестицій в підприємства країни.

Розвиток інноваційної діяльності підприємств всіх секторів економіки неможливий без інвестиційної підтримки. Зниження інвестиційної активності призвело до зменшення темпів інноваційного розвитку підприємств України. Фінансування інноваційної діяльності у 2009 р. склало 7950 млн. грн., що на 4044 млн. грн. (34 %) менше ніж у 2008 р. Тенденцію до зменшення (2,8 %) має кількість організацій, які виконують наукові дослідження і розробки, у 2009 р. їх кількість склала 1340, у 2008 р. – 1378, 2007 р. – 1404 організацій. Відповідно відбулося зменшення кількості підприємств, що впроваджують інновації (з 13 % підприємств у 2008 р. до 12,8 % у 2009 р.). Фінансування інноваційної діяльності за рахунок державного бюджету у 2009 р. зменшилося і становило 127 млн. грн., розвиток інноваційних процесів на українських підприємствах за рахунок власних джерел фінансування також знизилися на 30 % і склали 5169,4 млн. грн. (2008 р. – 7264,0 млн. грн.).

Активізація та поширення інноваційних ідей тісно пов'язано з якісно-кількісним рівнем науково-технічної діяльності підприємств. Наприклад, відповідно до ст. 34 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [4] держава забезпечує бюджетне фінансування наукової та науково-технічної діяльності (крім видатків на оборону) у розмірі не менше 1,7 % ВВП. На жаль, дана норма Закону так і не стала реальністю з моменту його прийняття у 1998 році.

Таблиця 2

Державне фінансування науки в Україні за 2007-2010 роки

	Роки			
	2007	2008	2009	2010
ВВП України, млрд. грн.	708,3	889,4	1046,5	1091,0
Видатки на науку, млрд. грн.	3,3	4,3	4,1	4,7
Видатки на науку, % ВВП	0,46	0,48	0,39	0,43

Отже, фінансування науки з боку держави, як головного підґрунтя для розвитку інноваційних ідей не відповідає мінімальним стандартам, які закріплені в законодавчих документах країни. Наприклад, 3,6 % ВВП було виділено на дослідницькі програми у Швеції, а 3,5 % - у Фінляндії. Брак коштів призводить до того, що українських учених усе частіше можна побачити за роботою над іноземними проектами. Приміром, одне з відділень відомого адронного колайдера у Європейському центрі ядерних досліджень (CERN) побудували саме українські вчені. Кількість науковців в Україні за 2009 р. зменшилася на 1735 осіб у порівнянні з 2008 р.

Зниження рівня фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт призвело до відтоку з України кваліфікованих наукових та технічних кадрів, занепаду багатьох наукових шкіл, стрімкої деградації матеріально-технічної бази наукових та науково-технологічних досліджень, переважного впровадження в Україні запозичених технологій не найвищої якості, зростання ролі імпортової техніки.

Міжнародною практикою визначено три типи стратегій інноваційного розвитку:

- стратегія перенесення, яка полягає у використанні зарубіжного науково-технічного потенціалу і перенесення його досягнень на терени власної економіки;
- стратегія запозичення, сутність якої полягає в освоєнні виробництва високотехнологічної продукції, що вже виробляється в інших країнах, шляхом використання власної дешевої робочої сили та існуючого науково-технічного потенціалу;
- стратегія нарощування, при якій використовується власний науково-технічний

потенціал, залучаються іноземні вчені й конструктори, досягається інтеграція фундаментальної і прикладної науки.

На сьогоднішній день українські підприємства не можуть реалізувати перші 2 підходи за рахунок відсутності значних фінансових ресурсів, які потрібно спрямувати на купівлю ліцензій. Домінуючим повинен стати шлях розвитку, що ґрунтується на використанні стратегії нарощування інноваційного потенціалу на заздалегідь визначених державою пріоритетних напрямках науково-технічного прогресу [5, с. 141].

Сьогодні інноваційний розвиток підприємств можливий тільки при залучені інвестиційних ресурсів, оскільки наслідки економічної кризи, недосконалість законодавства створюють складні умови для функціонування підприємств за яких власних джерел для самофінансування недостатньо. Необхідність розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності на підприємствах України можна оцінити за допомогою SWOT-аналізу (табл. 3).

Таблиця 3

SWOT-аналіз перспектив розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності на підприємствах

	СИЛЬНІ СТОРОНИ (Strengths)	СЛАБКІ СТОРОНИ (Weaknesses)
Фактори внутрішнього середовища	<ul style="list-style-type: none"> - зниження виробничих витрат, оновлення товарної номенклатури, підвищення якості виготовленої продукції та ін.; - технічна та технологічна модернізація виробництва; - дешева робоча сила; - зручне географічне та геополітичне розташування в центрі Європи; - існування законодавчо-нормативної бази, що регулює інноваційну та інвестиційну діяльність. 	<ul style="list-style-type: none"> - низька фондоозброєність, морально застаріле обладнання; - висока ресурсна імпортозалежність (енергія, техніка, хімія); - зменшення кредитування, збільшення позикового відсотку банків; - невідповідність певного переліку вітчизняної продукції міжнародним стандартам; - високий інвестиційний ризик, що пов'язаний з результатами інноваційних проектів; - консервативні методи управління та відсутність сучасного менеджменту; - недосконалість законодавчої бази та низький рівень державної підтримки підприємств, що реалізують інноваційну продукцію.
Фактор и зовнішнього середовища	<p>МОЖЛИВОСТІ (Opportunities)</p> <ul style="list-style-type: none"> - випуск конкурентоспроможної продукції; - розширення ринку збуту вітчизняної продукції; - притік іноземних інвестицій; - створення нових робочих місць (сприятливе соціальне середовище); - наповнення бюджету країни за рахунок збільшення податкових надходжень, зборів. 	<p>ЗАГРОЗИ (Threds)</p> <ul style="list-style-type: none"> - нестабільність економічної, правової та політичної ситуації в країні; - відтік наукового потенціалу країни; - відсутня система мотиваційних чинників (наприклад, значні податкові та митні пільги, спрощена реєстрація та ін.) у зацікавленості підприємств щодо впровадження інновацій; - відсутність сприятливого для розвитку інноваційних ідей бізнес-середовища, налагодження системи взаємодії наукових організацій, вищих навчальних закладів, інноваційних і виробничих підприємств; - відсутня інформація щодо інноваційних ідей.

Таким чином, ефективне функціонування інноваційної моделі економічного розвитку підприємств ґрунтується на відповідному інвестиційному забезпеченні, передбачає виважену державну інноваційну політику, що дозволяє досягти цілей інноваційного розвитку та зайняти вищі позиції у світовому економічному просторі.

Висновки. Проблеми активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств в Україні не тільки загострюються, а завдяки наслідкам світової економічної кризи відбувається гальмування інноваційного розвитку. Дана проблема має єдине рішення – це ефективна державна підтримка інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств .

Література

1. Яблонська А. В. Державна фінансова підтримка інновацій / А. В. Яблонська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.15. – С. 257-261.
2. Про інноваційну діяльність : Закон України № 40-IV від 04.07.2002 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Капітальні інвестиції за джерела фінансування [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України // Державний комітет статистики України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України № 1977-ХІІ від 19.12.2006 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Жнакіна Е. Інноваційна інфраструктура як фактор активізації інноваційної діяльності / Е. Жнакіна // Наука молода. – 2008. – № 10. – С. 141-148.

Summary. We investigated the modern state of innovative-investment enterprises' activity in Ukraine. We identified a close relationship between the introduction of innovative ideas and investment support. We describe the key role of public policy in a balanced activation of investment and innovation processes in Ukrainian enterprises.

Key words: innovations, investments, sourcings, spending on science.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2011